بەشی چوارەم: توێژینەوە دانیشتوانییەکان

پ/ مەبەست لە توێژینەوە دانیشتوانیەکان چییە؟ گرنگی هۆکارەکانی پەرەسەندنییان روونبکەرەوە؟

پ/مەبەست لە توێژینەوە دانیشتوانیەکان چییە؟ جۆرەکانی بژمێرە و باسی یەکێکیان بکە؟

مەبەست لە توێژینەوە دانیشتوانییەکان:

بریتیین لەو توێژینەوانەی کە بابەتی دیاردە دانیشتوانییەکان دەکەنە گرفتی بنەرەتی لێرامان و لێکدانەوەکانییان و، بەدوای شیکردنەوە و وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەدا دەگەڕێن، کە پەیوەستن بە خودی دانیشتوان و گۆرانکاریەکانی و ئەو گرفتانەی لەم گۆرانکاریانەوە دروست دەبن.

جۆرەکانی توێژینەوە دانیشتوانییەکان:

١- توێژینەوەی پێزانین و بەدەرخستن: بریتیین لە توێژینەوەی دەستپێک و بەرایی بۆ توێژینەوەی قووڵتر، کاتێک توێژەر هەست دەکات زانیارییەکانی لەسەر بابەتە دانیشتوانییەکە بۆ دارشتنی توێژینەوەیەکی قووڵتر و تێر و تەسەل کەمن، بۆیە لەسەرەتادا ڕەهەندە دانیشتوانییەکان دیاری دەکات و هەوڵ دەدات وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە بە (چی) دەست پێ دەکەن.

٢- توێژینەوەی وەسفی: لەم توێژینەوەیەدا توێژەر خەسڵەت و تایبەتمەندییەکانی دیوی دەرەوەی دیاردە دانیشتوانییەکان لەڕووی چۆنایەتی و چەندایەتیەوە دەخاتەڕوو، باس لە هەموو ئەو لایەنانە دەکات کە پەیوەندییان بە دیاردەکەوە هەیە، نەک هۆکارەکانی دروستبوونی دیاردەکە و ئاسەوارەکانی، بۆیە وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە کە بە (چۆن) دەست پێ دەکەن.

٣- توێژینەوەی دەستنیشانکردن: جەخت لەسەر ئەو هۆکارانە دەکات کە لە بنچینەدا هۆکاری دروستبوونی دیاردەکەن لە ڕێگەی دانانی چەند گریمانەیەکەوە، دواتر سەلماندیان و وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە کە بە (بۆ) دەست پێ دەکەن.

٤- توێژینەوەی هەڵسەنگاندن: بۆ بەدواداچوونی ئاستی سەرکەوتویی بەرنامە و پلان و پرۆژە دانیشتوانییەکان، بۆ نمونە، وەکو؛ بەرنامەکانی ڕێکخستنی خێزان یان گەورەبوونی شارەکان، واتە وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە کە بە (چەند) یان (تاچەند) دەست پێ دەکەن.

<u>گرنگی توێژینەوە دانیشتوانییەکان بریتییە لە:</u>

١- تـــوێژینەوە دانیشـــتوانیەکان یـــارمەتی تێگەیشـــتنی ڕاســـتیمان دەدەن لە کـــۆمەڵگە کە خـــۆی لە ڕاســـتیدا چۆنە لە ڕووی پێکهاتە و قەبارە و دابەشبوون و دیاردە دانیشتوانییەکانی ترەوە.

٢- لەبەر ئەوەی تـــوێژینەوە دانیشـــتوانییەکان لە ڕێـــگەی ژمـــارە و ڕێـــژە و هەژمـــارکردنەوە زانیارییەکانیـــان کـــۆدەکەنەوە و شـــیاندەکەنەوە سروشـــتێکی ئامـاریـــان هەیە، بـــۆیە دەرەنجـــامێکی زۆر نزیـــک لە راســـتیان هەیە، ئەمەش زۆر گرنگە بۆ پرۆژە و بەرنامەی دامودەزگا خزمەتگوزارییەکان.

٣- لە ڕێـــگەی تـــوێژینەوە دانیشـــتوانیەکانەوە خـــاڵە لاواز و کەم و کورتییەکـــانی کـــۆمەڵگە دیـــاری دەکـــرێن، هەروەها ئاستی بە زانستی بوونی پلانی چاکسازی کۆمەڵایەتی ڕوون دەکرێتەوە.

٤- تـــــوێژینەوە دانیشـــــتوانییەکان ڕۆڵێکـــــی گرنگیـــــان هەیە، نەک هەر لە چارەســـــەرکردنی گرفتەکـــــانی کۆمەڵگە بەڵکو لە پێشبینیکردنی ئەو گرفتانەی لە ئایندەشدا ڕوودەدەن.

٥- لە بـــواری بازرگـــانی و بەرهەمهێنانیشـــدا؛ زانیـــاری و دەرئەنجـــامی تـــوێژینەوە دانیشـــتوانییەکان گرنگـــی و بایەخی تایبەتیان هەیە، چ بۆ چالاککردنی بزاوتی بازرگانی یان هاندانی بەرهەمهێنان.

هۆکارەکانی پەرەسەندنی توێژینەوە دانیشتوانییەکان:

١- پێویســـتیەکانی شـــەڕ و خـــۆ ئامـــادەکردن بـــۆ جەنـــگ؛ لە کۆمەڵگاکانـــدا هەلـــومەرجی ئەوەی هێنـــایە پێشـــەوە کە بەرپرســـان بیرێـــک لە هێـــزی مرۆیـــی و توانـــای ئـــابووری خۆیـــان بـــکەنەوە، بـــۆ ئەم مەبەســـتانە پێویســـتیان بە ســـەرژمێری و جیـــاکردنەوەی ڕەگەز و تەمەنە جیاوازەکـــان هەبـــوو، کە ئەمەش بەیەکەمـــین سەرچاوەی زانیاری دادەنرێت بۆ توێژینەوە دانیشتوانییەکان.

٢- گەشـــەکردنی خێـــرا و زۆربـــوونی پـــر مەترســـی دانیشـــتوان لە هەردوو ســـەدەی (١٨) و (١٩) کە بـــووە هـــۆی بەدەرکەوتنـــی چەنـــدین تیـــۆر و بیروبۆچـــونی دژ بە یەک لە بـــارەی ئاینـــدەی کـــۆمەڵگەی مرۆیـــی و مەترسیەکانیەوە بەهۆی زۆربوونی دانیشتوان.

٣- هەستکردن بە هەبوونی پەیوەندیەکی بەهێز لە نێوان دانیشتوان و ژینگە و پەرەپێدان.

٤- پەرەســـەندنی زانســـتەکانی بـــایەلۆژی و مرۆڤناســـی و ئەنپرۆپۆمیتری(پێـــوانەی مرۆیـــی) تـــایبەت بە نەژادو و ڕەگەزە مرۆییەکـــان، وەکـــو؛ (مەغـــۆل و قەوقـــاز و زنجـــی) جیاوازیەکانیـــان لەڕووی پێکهـــاتەی جەستەییەوە کە بووەهۆی کەلەکەبوونی زانیاری زیاتر لەسەر پێکهاتە و چۆنیەتی دانیشتوان.

٥- گەشەکردنی زانستی ئامار و لەبەردەستدابونی زانیاری دامەزراو لەسەر ژمارە و بەراوردکردن و جیاوازی ڕەگەز و تەمەن... هتد، لە کۆمەڵگاکاندا ئەمەش بووەهۆی ئاسانکاری لە ئەنجامدانی توێژینەوە دانیشتوانیەکاندا.

٦- شۆرشی پیشەسازی و پەیدابوونی کەرەستە و ئامێری تەکنەلۆژی نوێ بۆ تۆمارکردن و وێنەگرتن و پێوانە و ئاسانی هاتوچۆ و تێکەڵاوی، کە کاری توێژینەوە دانیشتوانییەکانی خێراتر و ئاسانتر کرد.

٧- بەرزبونەوەی ئاستی هۆشیاری خەڵک و هەستکردن بە گرنگی توێژینەوەی زانستی و، پشت بەستن بە شیکردنەوەی داتاکان بۆ چارەسەری گرفتەکانیان، ئەمەش بوو بە پاڵنەرێک بۆ زیاتر توێژینەوەی دانیشتوانی لە قەبارە و پێکهاتە و دیاردە دانیشتوانیەکانی تر، هەتا لە رێگەی پلانی زانستیی و لەسەر ئەو زانیارییانە گرفتەکانیان چارەسەر بکەن.

٨- بە یاسایی و زانستیبوونی دامودەزگاکانی بەرێوەبردن و، بۆ ئەمەش پێویستی بە توێژینەوەی ورد و زانستی لەسەر دانیشتوان هەبوو.

٩- یارمەتیدانی رێکخراوە فەرمی و ناحکومیەکان و رێکخراوە نێودەوڵەتییەکان وەکو کۆمەڵەی گەلان (الامم المتحده) دواتر نەتەوە یەکگرتووەکان ئەوانەی پەیوەندییان بە گەشەپێدانی مرۆییەوە هەبوو، بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەی دانیشتوانی و کۆکردنەوەی زانیاری.